

5 Būtinųjų predikatyvų žymėjimas lietuvių kalbos veiksmo pavadinimo konstrukcijose

5.0. Įvadinės pastabos¹

Lietuvių kalba yra viena iš tokių, kur veiksmo pavadinimo konstrukcijose (VPK) subjektas ir tiesioginis objektas (tradiiciškai — veiksnys ir tiesioginis papildinys) žymimi kilmininkais, plg.:

- (1) *Kolumbas knarkia* → *Kolumbo knarkimas* [...]
- (2) *Kolumbas atrado Ameriką* → *Kolumbo Amerikos atradimas* [...]

Su subjektu ir tiesioginiu objektu veiksmažodiniuose junginiuose gali būti derinami predikatyvai, todėl svarbu išsiaiškinti, kaip jie būtų žymimi VPK:

- (3) *Jonas yra šykštus* → *Jono buvimas ...*
- (4) *Jonas yra įmonės direktorius* (plg. be linksnio derinimo *Jonas buvo įmonės direktoriumi tik du mėnesius*) → *Jono buvimas ...*
- (5) *Jonas pasidarė pavydus* → *Jono pasidarymas ...*
- (6) *Avarija padarė ją atsargesnę* (plg. be linksnio derinimo *Jonas padarė juos savo vergais*) → *Jos padarymas ...*, *Jų padarymas ...*
- (7) *Jonas sėdėjo liūdnas* → *Jono sėdėjimas ...*

---

¹ Šis tyrimas buvo pristatytas Penktojoje Salų kalbotyros vasaros mokykloje, vykusioje 2008 m. rugpjūčio 3–10 d. Nuoširdžiai dėkoju visiems, pateikusiems pastabų, ypač Axeliiui Holvoetui, Artūriui Judženčiui ir Rolandui Mikulskui, skaičiusiems ir komentavusiems šio straipsnio tekstą. Suprantama, už teikiamą medžiagą ir interpretacijas lieku atsakingas tik pats.

Lietuvių kalbos vPK su predikatyvais kol kas mažai domėtasi, pagrindinėse gramatikose jos neminimos. Iš gramatinių aprašų galima nebent nurodyti Alfredo Senno darbą (Senn 1957: 396), kur pasakyta, kad būdvardinių predikatyvų galininkas (*daryti turtingą*) ir naudininkas (*vėlyvam būti, puikiam būti, geltonam rodytis*) vPK keičiami kilmininkais (*turtingo darymas, geltono darymas; vėlyvo buvimas, puikaus buvimas, geltono rodymasis*). Kiek anksčiau apžvelgiant bendruosius lietuvių kalbos vPK aprašo klausimus, predikatyvų žymėjimas šiek tiek buvo kliudytas (žr. Pakerys 2006: 141–144), bet be platesnio medžiagos tyrimo, pateikiant tik preliminarių pastabų. Todėl šiame straipsnyje užsibrėžta remiantis *Dabartinės lietuvių kalbos tekstyno* duomenimis aptarti būtinųjų predikatyvų (3–6) žymėjimo vPK klausimus, o laisvieji predikatyvai (7) kol kas dar paliekami nuošalyje.

5.1. Būtinųjų predikatyvų klasifikacija. Medžiagos atranka

Būtinieji predikatyvai palyginti neseniai nagrinėti *Lietuvių kalbos gramatikos darbų* rinkiniuose. Čia iškeltas toks pagrindinis laisvųjų ir būtinųjų predikatyvų skirtumas: pirmieji veiksmažodžių nėra reikalaujami (7), o antrieji — privalomi (3–6)². Pagal tai, kokią sakinio dalį apibūdina, būtinieji predikatyvai toliau skirstomi į veiksnio (subjekto) (3–5) ir papildinio (objekto) (6) (Holvoet 2003a: 67–69; Holvoet & Tamulionienė 2005: 117–121). Reikšmingą būtinųjų predikatyvų dalį sudaro junginiai su veiksmažodžiu *būti* (3–4), dar vadinami jungties predikatyvais. Teigiama, kad jie išreiškia pagrindinę sakinio predikaciją ir todėl skirtini nuo antrinių (būtinųjų ir laisvųjų) predikatyvų, kurie tik papildo pagrindinę predikaciją, reiškiamą tam tikro veiksmažodžio (Holvoet 2003: 74; Holvoet & Tamulionienė 2005: 118; van der Auwera & Malchukov 2005: 398). Toliau predikatyvai (arba tiksliau — juos prisijungiantys veiksmažodžiai) gali būti skiriami į dvi grupes pagal tai, ką jie nusako — požymio turėjimą ar įgijimą. Būtinuosius predikatyvus

² Būtinieji predikatyvai dar galėtų būti vadinami predikatyviniais komplementais (plg. angl. *predicative complements*). Apie depiktyvų ir predikatyvinių komplementų skyrimo problemą žr. Himmelman & Schultze-Berndt (2005: 24–25) su tolesnėmis nuorodomis.

prisijungiančių veiksmožodžių sąrašas čia pristatomame tyrime buvo sudarytas daugiausia remiantis *Lietuvių kalbos gramatikos* sudurtinių tarinių su negrynąja jungtimi skyriumi (Ulvydas, red., 1976: 382–388)³, o medžiaga rinkta naudojantis *Dabartinės lietuvių kalbos tekstynu*, kuriame ieškota produktyviausios veiksmo pavadinimų priesagos *-imas / -ymas* darinių⁴.

Prieš pereinant prie surinktų duomenų analizės, minėtąjį veiksmožodžių sąrašą reikėtų kiek pakomentuoti.

Akademinėje gramatikoje, be jungties *būti*, pastovaus (turimo) požymio grupei priskirti šie veiksmožodžiai⁵: *likti*, *palikti* (intr.), *pasilikti*, *eiti* ir tam tikrus modalumo atspalvius⁶ turintys *rodytis*, *atrodyti*, *išrodyti*, *pasirodyti*, *jaustis*, *pasijusti* (čia galima pridėti ir *pasijausti*), *dėtis*, *apsimesti*, *statytis*, *vadintis* (Ulvydas, red., 1976: 382–387). Čia reikėtų atkreipti dėmesį į tai, kad šaknies *lik-* veiksmožodžiai iš tiesų tik tam tikromis reikšmėmis rodo nekintamą predikatyvinį požymį, plg.: *likti* ‚būti ir toliau tokiam pat‘ (*Grindys liko neplautos* DŽ⁵), *pa(si) likti* ‚būti toliau tokiam pačiam, išsilaikyti, tvirti toje pačioje būklėje‘ (*Užsidarėm sklepe ir palikom gyvi* MPs, LKŽ⁶; *Kai padas šaltas, žalia duona pasilieka* Skr, LKŽ⁶). Tos pačios šaknies *lik-* leksemos gali būti vartojamos ir kitomis reikšmėmis, rodančiomis jau igyjamą požymį (žr. tolesnę grupę): *likti* ‚patekti į kokią būklę‘ (*Sūnus liko našlaitis* DŽ⁵), ‚tapti, pasidaryti‘ (*Jei žabą nukerti iš kito miško, tai vagis palieki* Lnkv, LKŽ⁶), *palikti* ‚atsidurti kokioje būklėje‘ (*Jis paliko našlys* DŽ⁵), *pasilikti* ‚t. p.‘ (*Aštuonioliktus metus eidama aš jau našlė pasilikaū* Skr,

³ Išsamiau to sąrašo laikyti negalima, bet manyta, kad pagrindinėms išvadoms padaryti tokio kiekio leksemų turi pakakti.

⁴ <http://donelaitis.vdu.lt> (kreiptasi 2008 01 10–25). Visi sakinių (ar jų atkarpų) pavyzdžiai, straipsnyje teikiami be šaltinių nuorodų, yra imti iš šio tekstyno. Panašus tyrimas, skirtas asmenuojamųjų formų (kai kuriais atvejais — ir bendratis, dalyvių) konstrukcijoms su būdvardiniais predikatyvais, yra jau atliktas (Miliūnaitė 2004). Reikšminga, kad jame teikiami ir internetinės paieškos sistema Google gauti duomenys, atspindintys mažiau redaguotą kalbą nei tekстыne (Miliūnaitė 2004: 31, 37).

⁵ Toliau nurodomos leksemos, imtos iš gramatikoje pateikto sąrašo ir iliustracinių pavyzdžių.

⁶ Kaip matyti iš pavyzdžių, modalinis atspalvis šiuo atveju gramatikoje suprantamas kaip skirtis tarp „neutralaus“ ir „subjektyvaus“ požymio turėjimo (ar priskyrimo, žr. toliau), plg.: *buvo pavargęs* ir *atrodė, jautėsi, apsimetė pavargęs*.

ЛКŽ^е) (visos réikšmės teikiamos iš ДЖ⁵). Be to, reikia pasakyti, kad keli gramatikos sąraše minėti veiksmažodžiai dabartinėje bendrinėje kalboje su predikatyvais nevartojami ir ДЖ⁵ (atitinkamomis reikšmėmis) nenurodomi, tai: *palikti* ,būti toliau tokiam pačiam', *išrodyti* ,atrodyti' ir *statytis* ,rodytis koku, vaizduoti save kuo'. Retu laikytinas ir *eiti* ,atlikinėti darbą, pareigas (prk.)' (ДЖ⁵), ,būti (kuo)' (ЛКЖ^е), pasitaikantis bene tik kalbininkų raštuose, pvz., *Šis žodis eina papildiniu* (ДЖ⁵). Palyginti su *rodytis* ,daryti įspūdį, atrodyti' (*Ji ródėsi visai sveika* ДЖ⁵), dabartinėje kalboje dažniau vartojamas *atrodyti* (kai kuriais atvejais — *pasirodyti*).

Kita grupė veiksmažodžių, prisijungiančių būtinuosius subjekto predikatyvus, nusako požymio įgijimą, pvz.: *darytis*, *pasidaryti*, *tapti*, *virsti*, *išvirsti*, *pavirsti*, *rastis*, *eiti*, *išeiti*, *pastoti* (Ulvydas, red., 1976: 383–387)⁷. Kaip jau minėta, šiai grupei turi priklausyti ir *likti* (,patekti į kokią būklę', *tapti*, *pasidaryti*), *palikti* ,atsidurti kokioje būklėje', *pasilikti* ,t. p.' Keli iš gramatikoje nurodytų veiksmažodžių dabartinėje bendrinėje kalboje reti ar visai nevartojami: *išvirsti* ,pasikeisti, pavirsti', *rastis* ,tapti', *pastoti* ,pasidaryti, tapti kuo, kokiam' (ДЖ⁵ dar nurodomos dviejų pirmųjų reikšmės, o paskutiniojo — nebeteikiama, žr. tik ЛКЖ^е). Nors šiam straipsniui ir svarbesni šių dienų bendrinės kalbos duomenys, vis dėlto atsargumo dėlei šių ir kitų toliau minimų retesnių veiksmažodžių ВРК tekstyne ieškota. Pora žodžių tartina ir dėl *eiti*: gramatikoje daugiausia dėmesio skirta jo junginiams su formanto *-yn* prieveiksmais (pvz., *eiti geryn* ,gerėti, taisyti'). Reikia pridurti, kad reikšme ,tapti, virsti (kuo)' (ДЖ⁵, ЛКЖ^е), veiksmažodis *eiti* kartais prisijungia ir vardažodinius predikatyvus, plg. *Košė gumulais eina* (ДЖ⁵).

Objektą apibūdinančius būtinuosius predikatyvus prisijungia tranzityviniai veiksmažodžiai, pvz.: *daryti*, *padaryti*, *dėti*, *padėti*, *palikti*, *versti*, *pavirsti*. Panašiai kaip ir pirmojoje grupėje, dalis jų turi tam tikrų modalumo atspalvių, plg.: *laikyti*, *palaikyti*, *vadinti*, *pravardžiuoti* (Ulvydas, red., 1976: 383–387). Pora veiksmažodžių dabartinėje bendrinėje kalboje pasitaiko rečiau (*palikti* ,paskirti (mirštant ar išvykstant)'; pvz., *paliko jį savo įpėdiniu* ДЖ⁵) ar visai nevartojami (*dėti* ,skirti (kuo)' ДЖ⁵), *padėti* ,paskirti (kuo)' ЛКЖ^е). Be to, reikia pasakyti, kad šalia minėtos

⁷ Taisytina gramatikos 383 p. 3 eil. likusi korektūros klaida: *daryti* = *darytis*.

palikti reikšmės su predikatyvais dar galima kita, už pirmąją dažnesnė — ‚išlaikyti tokios pat būklės‘ (*Palik duris atviras* DŽ⁸). Bendrašakniai *laikyti* ‚manyti esant kuo, turint tam tikrų ypatybių, palaikyti, pamanyti esant kuo kitu ar kitoki‘ (DŽ⁹) su predikatyvais turi ir kitų reikšmių, už anksčiau minėtąsias, regis, rečiau pasitaikančių: ‚turėti kokioje padėtyje, būklėje‘ (*Langą atvirą laikyti* DŽ⁸)⁸, ‚paturėti, palikti kokioje padėtyje‘ (*Nuogo vaiko nepalaikysi, reikia užvilkti* Ėr, LKŽ^e).

Kitame akademinės gramatikos skyriuje („Sudurtinis tarinys su netikraja jungtimi“) taip pat teikiama veiksmažodžių, prisijungiančių predikatyvus (Ulvydas, red., 1976: 388—390). Dauguma tų predikatyvų yra laisvieji, bet kai kuriais atvejais galima išvelgti ir būtinuosius, pvz., (*pa*)skirti ‚parinkti darbui, pareigoms‘ (*Jis buvo paskirtas įmonės direktoriumi* DŽ⁵). Į tiriamų veiksmažodžių sąrašą įtrauktinas ir *pripažinti* ‚išaiškinus nustatyti‘ (*Teismas pripažino jį kaltu* DŽ⁵).

Kaip jau minėta, naudojantis čia aptartu veiksmažodžių sąrašu, iš tekstyno buvo atrinkti priesagos *-imas* / *-ymas* veiksmo pavadinimai⁹. Analizės rezultatai pateikiami tokia tvarka: pirmiausia nagrinėjami subjekto predikatyvai (nekintamo (3.1) ir kintamo (3.2) požymio), vėliau pereinama prie objekto predikatyvų (3.3). Veiksmažodžiai poskyriuose išdėstyti abėcėlės tvarka pagal šaknis¹⁰, nurodyti svarbiausi statistiniai duomenys: kiek tyrimo metu tekstyne rasta pavyzdžių, kiek jų buvo duota analizei¹¹, kiek iš jų yra atvejų su predikatyvais, kokie tie predikatyvai (daiktavardiniai ar būdvardiniai) ir kokiais linksniais jie žymimi¹².

⁸ Galimas ir panašios reikšmės junginys su prieveiksniu: *Butą švariai laikyti* DŽ⁵.

⁹ Viertoj galūnių ieškant rašyta žvaigždutė (*); jei pasitaikydavo homografinių kitų žodžių formų, jos gautuose analizei sakiniuose atmetos, plg. vns. vt. *likimė* ir liep. n. dgs. 1 a. *likime*.

¹⁰ Kai vpk su predikatyvais buvo nedaug arba visai nepasitaikė, keli veiksmažodžiai gali būti dedami į vieną pastraipą.

¹¹ Pateikus užklausą tekstynui, dažnumų lentelėse matyti, kiek tam tikro žodžio formų (ar variantų) užfiksuota, bet peržiūrai duodamų pavyzdžių kiekis gali būti mažesnis. Jei nenurodyta kitaip, atliekant tyrimą buvo peržiūrėti visi tekstyno duoti atvejai.

¹² Skaičiuojami tik konstrukcijų su daiktavardiniais ar būdvardiniais predikatyvais kiekiai, o patys predikatyviniai žodžiai neskaičiuojami. Pavyzdžiui, jei toje pačioje konstrukcijoje yra keli predikatyvai, jie laikomi vienu žymėjimo tam tikru linksniu atveju, plg. *Koks jis bus prezidentas? Jo buvimas premjeru ir laikinuoju prezidentu, deja, į šį klausimą neatsako* (2 predikatyvai, bet

5.2. Tyrimo rezultatai

5.2.1. Būtinieji subjekto predikatyvai, rodantys nekintamą požymį

būti, buvimas. Tekstyne yra 1 998 daiktavardžio *buvimas* vartosenos pavyzdžiai, iš jų peržiūrai teikti 1 357. VPK su daiktavardiniais predikatyvais yra 283, visais atvejais vartojamas įnagininkas, pvz.:

- (8) *Tad manyčiau, kad mano buvimas pavaduotoju nemotyvuotas ir nepagrįstas galimybėmis ką nors pakeisti.*

Būdvardiniai predikatyvai tirtose VPK dažniausiai žymimi įnagininkais (27 atvejai¹³), rečiau naudininkais (12 atvejų) ir vienašyk — kilmininku, plg.:

- (9) *Jis tvirtino, kad šventumas „nėra buvimas mažiau žmogišku nei kiti žmonės, tai buvimas labiau žmogišku“.*
 (10) *Entuziazmas, pasak anksčiau pateiktų Finko žodžių, reiškia žmogaus buvimą išplėstam iš jo kasdienos [...]*
 (11) *Heideggerio pasaulis [...] tai visada nebylus žmogaus buvimas vieno su savo būtimi, įsiklausymas į būtį [...]*

eiti ,atlikinėti darbą, pareigas (prk.), būti (kuo)‘, **ėjimas.** Tekstyne užfiksuota ir peržiūrai teikta 1 890 daiktavardžio *ėjimas* pavartojimo atvejų, bet nė vieno junginio su būtinuoju predikatyvu nerasta.

likti ,būti ir toliau tokiam pat‘, **likimas.** Iš viso tekstyne yra 17 307 daiktavardžio *likimas* vartosenos pavyzdžių¹⁴. Iš jų peržiūrėta 7 802, bet atvejų su būtiniais predikatyvais nepastebėta. Žinoma, reikia

---

1 žymėjimo įnagininku atvejis); retai pasitaiko konstrukcijų, kuriose yra ir daiktavardinių, ir būdvardinių predikatyvų, tada jie sumuojami atskirai ir nurodomi išnašose, plg. *Cia vėlgi tikty Boyerio komentaras apie tekstų tapimą visuotinai prasmingais ir ilgainiui — architektais* (1 būdvardinio ir 1 daiktavardinio predikatyvo žymėjimo įnagininku atvejis).

¹³ Du kartus (iš šių 27 atvejų) būdvardiniai predikatyvai pavartoti toje pačioje konstrukcijoje kartu su daiktavardiniais: *Nes net nepriklausomai nuo to, ar kūrinyje yra moteriškas subjektas, buvimas sužeistu, auka, traumuotu, marginalizuotu yra tai, kas veikia šioje teritorijoje; Liuteronai šią padėtį supranta kaip krikščionio buvimą tuo pat metu teisiu ir nusidėjėliu.*

¹⁴ Nereikšmingą dalį čia sudaro homografinės liepiamosios nuosakos dgs. 1 a. formos (*likime*): analizei duotuose 7 819 pavyzdžių jų pasitaikė 17.

atkreipti dėmesį į tai, kad šioje medžiagos imtyje vyravo daiktavardis ‚lemtis‘, o neabejotinų veiksmo pavadinimo pavyzdžių pasitaikė tik 3, plg. *Atrodo, kad Indonezijos prezidentas tikėjosi, jog žmonės balsuos už likimą Indonezijos sudėtyje.*

pasilikti, pasilikimas. Iš viso tekстыne yra 60 daiktavardžio *pasilikimas* pavyzdžių, bet konstrukcijų su būtinaisiais predikatyvais nepasitaikė.

rodytis ‚daryti išpūdį, atrodyti‘, **rodymasis; atrodyti** ‚rodytis, sudaryti nuomonę‘, **atrodymas; išrodyti** ‚atrodyti‘, **išrodymas; pasirodyti** ‚sudaryti išpūdį‘, **pasirodymas**. Tekстыne fiksuota štai tiek šių veiksmo pavadinimų vartosenos pavyzdžių: *rodymasis* — 8; *atrodymas* — 19; *išrodymas* — 4; *pasirodymas* — 4 455, iš jų peržiūrai teikta 3 949. Nė vieno atvejo su būtinaisiais predikatyvais nepastebėta, pasitaikė tik kelios daiktavardžio *pasirodymas* (: *pasirodyti* ‚pasidaryti matomam, pastebimam‘, ‚kur ateiti‘) vPK su laisvaisiais predikatyvais, pvz., *Drausminės nuobaudos [...] skiriamos darbuotojams už [...] pasirodymą darbe neblaiviams, apsvaigusiams nuo narkotikų ar nuodingųjų medžiagų*¹⁵.

jaustis, jautimasis; pasijusti, pasijutimas; pasijausti, pasijautimas. Tekстыne teikiami 3 daiktavardžio *jautimasis* vartosenos pavyzdžiai, visais atvejais — su būtinaisiais predikatyvais, reiškiamais būdvardžių arba dalyvių naudininku (1 kartą) arba įnagininku (2 kartus), pvz.:

- (12) [...] *jautimasis atsakingam už savo laikyseną socialinių santykių ansamblyje* [...]
- (13) *Jautimasis esančiu tarp žemės ir dangaus, jiems lygiu ir atitinkančiu jų veiktį savaime išsprendė žmogaus vietos pasaulyje paieškos klausimą* [...]

Konstrukcijų su daiktavardžiu *pasijutimas* yra 5, iš jų 1 kartą pre-

¹⁵ Dar plg. *Girto pasirodymas* viešoje vietoje, įžeidžiant žmogaus orumą ar visuomeninę dorovę, užtraukia įspėjimą arba baudą nuo 30 iki 50 litų. Čia būdvardis užima netipinę vPK predikatyvo vietą (prieš veiksmo pavadinimą), todėl greičiausiai atlieka praleisto subjekto pažyminio funkciją, plg. *Girto* [*asmens*] *važiavimas* (pažyminys) ir [*Asmens*] *važiavimas girto* (predikatyvas). Be to, kai subjektas praleidžiamas, susidaro sąlygos minėtą būdvardį laikyti ir sudaiktavardėjusiu (taigi atliekančiu subjekto funkciją). Kalbos normos požiūriu konstrukcijos su naudininku (*važiavimas girtam*) laikomos netinkamomis, vietoje jų siūlomi junginiai su būdvardžio kilmininku (*girto važiavimas*) arba šalutiniai sakiniai (žr. Šukys 1998: 166).

dikatyvas žymimas būdvardžio naudininku¹⁶, o likusiais atvejais — daiktavardžių įnagininku, pvz.:

- (14) *Pasijutimas* svetimoje aplinkoje **skirtingam** nuo kitų suteikia dažnai naujos, papildomos energijos [...]
- (15) [...] jis labiau primena metaforą, kuria perteikiama dar ir paties pasakotojo savijauta — **pasijutimas** paliegusiu, atliekamu **žmogumi** [...]

Daiktavardis *pasijautimas* tekstyne fiksuotas 3 kartus, bet be būtinųjų predikatyvų.

dėtis, dėjimas. Tekstyne teikiama tik viena daiktavardžio *dėjimas* forma su predikatyviniu įvardžio įnagininku, patekusi iš Jono Šukio studijos:

- (16) *Dar įnagininkas pasirenkamas norint nusakyti kokį atstojimą, **dėjimąsi kuo*** (= Šukys 1998: 247).

apsimesti, apsimetimas. Įvairių daiktavardžio *apsimetimas* formų tekstyne yra 65. Peržiūrėjus šiuos pavyzdžius, rasti 4 atvejai su būtinaisiais predikatyvais (1 būdvardinis ir 3 daiktavardiniai). Visur vartojamas tik įnagininkas¹⁷, plg.:

- (17) *Ji turi dvigubą poveikio galimybę: gali sužadinti aktyvumą [...], nors gali ir paralyžiuoti (sukelti gyvulių **apsimetimo negyvais** refleksą).*
- (18) [...] *žodžiu, viskas, kas įvyksta vėliau, yra tik **apsimetimo moterimis** pasekmės [...]*

Vienas pavyzdys sudėtingesnis (į anksčiau minėtus atvejus neįskaičiuotas): *Pasak jo, tai buvo ne kas kita, kaip **apsimetimas ketinimu nusižudyti***. Kaip matyti iš ankstesnio sakinio, atitinkama konstrukcija su asmenuojamąja lytimi yra *apsimetė ketinęs nusižudyti*. Plg. visą teksto atkarpą:

---

¹⁶ Plg. asmenuojamųjų formų (*pasijuto*) su būdvardiniais predikatyvais tyrime: iš viso 4 įn. ir 333 vard. (Miliūnaitė 2004: 31).

¹⁷ Plg. asmenuojamųjų formų (*apsimetė*) su būdvardiniais predikatyvais tyrime: iš viso 23 įn. ir 116 vard. (Miliūnaitė 2004: 31–32).

1987 m. lapkričio mėnesį prieš ТСКР СК politinio biuro posėdį, kuriame B. Jelcinas buvo pašalintas iš kandidato į politinio biuro narius ir partijos Maskvos miesto komiteto pirmojo sekretoriaus pareigy, Jelcinas **apsimetė ketinęs nusižudyti**, teigia M. Gorbačiovas prieš kelias dienas išleistoje atsiminimų knygoje. M. Gorbačiovas rašo, kad B. Jelcinas susižeidė kanceliariinėmis žirkklėmis. Žaizda nebuvo pavojinga gyvybei, nes žirkklės nuslydo šonkauliu. Pasak jo, tai buvo ne kas kita, kaip **apsimetimas ketinimu nusižudyti**.

Šiaip lauktina vPK galėtų būti **apsimetimas ketinus nusižudyti** (arba **apsimetimas, kad ketino nusižudyti**¹⁸), bet kalbamajame sakinyje nominalizacija (siekiant glaustumo?) buvo atlikta dukart ir antroji vPK (**ketinimas nusižudyti**) traktuota kaip predikatyvas (**apsimetimas ketinimu nusižudyti**).

statytis, statymasis; vadintis, vadinimasis. Tekstyne užfiksuota 1 daiktavardžio **statymasis** forma, pavartota be predikatyvo; daiktavardžio **vadinimasis** jokių lyčių nėra.

5.2.2. Būtinieji subjekto predikatyvai, rodantys kintamą požymį

darytis, darymasis; pasidaryti, pasidarymas. Daiktavardis **darymasis** tekstyno medžiagoje vartojamas 3 kartus, bet junginių su predikatyvais nėra. Daiktavardis **pasidarymas** iliustruotas 5 pavyzdžiais, iš jų 2 eina su būtiniais būdvardiniais predikatyvais: vienas žymimas įnagininku, o kitas — kilmininku¹⁹:

- (19) *Įniršimas ant žydų už jų akiplėšišką palankumą bolševikams, už jų internacionališkumą, **pasidarymą nesukalbamais**, yra didelis.*
- (20) *Laisvė yra sielos pakėlimas virš skriaudų, **pasidarymas jos tokios**, kad vien iš jos kiltų džiaugsmai [...]*

tapti, tapimas. Tekstyne teikiami 222 daiktavardžio **tapimas** var-

¹⁸ Būtent tokio tipo vPK yra užfiksuota ir tekstyne (iš viso 3 kartus), plg. *Blefas — pokerio lošėjo apsimetimas, kad turi geras kortas*.

¹⁹ Plg. asmenuojamųjų formų (*pasidarė*) su būdvardiniais predikatyvais tyrime: iš viso 3 įn. ir 337 vard. (Miliūnaitė 2004: 32).

tosenos pavyzdžiai, iš jų didelė dalis (200) — vPK su būtinaisiais predikatyvais. Daiktavardiniai predikatyvai buvo 179 konstrukcijose, o būdvardiniai — 21²⁰, iš jų tik vienas (būdvardinis) žymėtas naudininku, kitur vartotas įnagininkas²¹, plg.:

- (21) *Tapimas panašiam į kūdikį, visiškai pasitikintį Tėvu ir nuolankiai priimantį Evangelijos mokymą [...]*
- (22) *Čia vėlgi tikty Boyerio komentaras apie tekstų tapimą visuotinai prasmingais ir ilgainiui — architektais.*

virsti, virtimas; išvirsti, išvirtimas; pavirsti, pavirtimas. Tekstyne teikiami 298 daiktavardžio *virtimas* vartojimo atvejai, iš kurių 260 — vPK su būtinaisiais predikatyvais. Visur — 26 konstrukcijose su būdvardiniais ir 234 su daiktavardiniais — vartotas įnagininkas²², pvz.:

- (23) *Šalutinėse gatvėse, urbanisto nuomone, patalpų virtimo negyvenamomis procesą reikty pristabdyti [...]*
- (24) *Juos būtų galima vadinti archajiškos civilizacijos virtimu klasikine civilizacija [...]*

Daiktavardis *išvirtimas* tekstyne įrašytas 14 kartų, bet su predikatyvais konstrukcijų nepasitaikė. Su daiktavardžiu *pavirtimas* esama 18 pavyzdžių, iš jų 14 prisijungia daiktavardinius predikatyvus, žymimus įnagininkais, plg.:

²⁰ Vienąsyk toje pačioje konstrukcijoje yra pavartotas predikatyvinis būdvardis ir daiktavardis, žr. (22) pavyzdį. Kai kuriose vPK pasitaikantis žodis *suaugęs* laikytas daiktavardiškuoju predikatyvu (4 atvejai). Šiokių tokių klausimų kėlė žodis *kitas*, kuris filosofinio pobūdžio tekstuose kartais funkcionuoja kaip daiktavardis, plg.: *Priešingai negu Husserlis, Levinas siekia aprašyti Kitą ne kaip alter ego, bet kaip tai, kas nesu aš pats; Tai, kas tik mąstomoje dvasioje glūdi vien kaip užuomina apie dieviškosios esmės apskritai tapimą kitu, čia priartėja prie vaizdinio kaip savirealizacija*. Visi 6 tekstyne rasti vPK atvejai su predikatyvu *kitas* yra iš filosofinių tekstų, todėl juos rinktas laikyti daiktavardiniais. Vienąsyk išvelgtas dalyvio sudaiktavardėjimas: *aprašytoji piligrimystė labai primena patį tapimo Prabudusiuoju, Buda procesą*.

²¹ Plg. asmenuojamųjų formų (*tapo, taps*) su būdvardiniais predikatyvais tyrime: iš viso 70 įn. ir 530 vard. (Miliūnaitė 2004: 32).

²² Daiktavardiniais laikyti ir tie atvejai, kai daiktavardžiai numanomi, plg.: [...] *nagrinėja trumpųjų u, i platinimą ir dvibalsių uo, ie virtimą [balsiais] ū, i; n skatina THO [ląstelių] virtimą TH2 [ląstelėmis] ir yra autokriniškas TH2 augimo faktorius*.

- (25) *Nesužinome nė Jaro galutinio pavirtimo Aitvaru reikšmės [...]*

likti, patekti į kokią būklę; tapti, pasidaryti, *likimas*; *palikti*, atsidurti kokioje būklėje, *palikimas*; *pasilikti*, t. p., *pasilikimas*. Peržiūrėjus tekstyno medžiagą, vpk pavyzdžių su šiais daiktavardžiais ir būtinaisiais predikatyvais nepastebėta²³. Daiktavardis *likimas* jau minėtas (žr. 3.1), daiktavardžio *palikimas* vartosenos pavyzdžių yra 4 771 (iš jų peržiūrėta 4 013²⁴), daiktavardžio *pasilikimas* — 60 (visi peržiūrėti).

rastis, *radimasis*; *eiti*, tapti, virsti (kuo), *ėjimas*; *išeiti*, *išėjimas*; *pastoti*, *pastojimas*. Šių daiktavardžių konstrukcijų su būtinaisiais predikatyvais nerasta. Peržiūrėtas toks tekstyne teikiamų pavyzdžių kiekis: *radimasis* — 117, *ėjimas* (jau minėta 3.1) — 1 890, *išėjimas* — 1 980, *pastojimas* — 61.

5.2.3. Būtinieji objekto predikatyvai

daryti, *darymas*; *padaryti*, *padarymas*. Tekstynė yra 618 daiktavardžio *darymas* vartojimo pavyzdžių²⁵, iš jų pastebėtos 6 konstrukcijos su būtinaisiais predikatyvais: 4 vpk su būdvardiniais ir 3 su daiktavardiniais (vienoje vpk predikatyvai yra abiejų rūšių, plg. (26)). Visur vartojamas įnagininkas, pvz.:

- (26) *Šitoks juslinio daikto darymo klusniu, nepavojingu, savu, prasmingu, vertingu, reikšmingu, nesvetimu, nebekeliančiu baimės, ne Kitu²⁶ procesas vadinamas jo moksliniu pažinimu.*
- (27) *[...] prieš vertimą jos muzikiškais šposais, prieš darymą jos arena revoliucijai dėl revoliucijos.*

²³ Apie tranzityvinio *palikti* vpk žr. 3.3.

²⁴ Iš šių atvejų dar reikia atmesti 13 homografinių liepiamosios nuosakos dgs. 1 a. formų (*palikime*).

²⁵ Čia neskaičiuojamos 5 vietovardžio *Darymas* formos.

²⁶ Žodis skaičiuojant laikytas daiktavardžiu (plg. anksčiau teiktą pastabą).

Daiktavardžio *padarymas* formų tekстыne teikiama 753, iš jų 10 prisijungia būtinuosius predikatyvus (6 vPK su būdvardiniais ir 4 su daiktavardiniais predikatyvais). Vieną kartą pavartotas kilmininkas (žymintis būdvardinį predikatyvą), kitur — įnagininkas²⁷, plg.:

- (28) *Žinoma, man labiausiai rūpėjo ne disertacija, bet visos turimos medžiagos susisteminimas, padarymas lengvai priimanamos.*
- (29) *Tai nėra investicija į ateitį, padarymas kito žmogaus priklausomu nuo mūsų.*
- (30) *Pirmasis savarankiškas paaugusio Otono III žingsnis buvo ekspedicija į Romą ir savo statytinio, Grigaliaus v, padarymas popiežiumi.*

versti, vertimas; paversti, pavertimas. Daiktavardis *vertimas* tekстыne įrašytas 4 895 kartus. Peržiūrėjus duotus analizei 4 463 pavyzdžius, rasta 13 konstrukcijų su būtiniais daiktavardiniais predikatyvais, žymimais įnagininku²⁸, pvz.:

- (31) *Ar nuo Koperniko laikų prasidėjęs žmogaus savęs vertimas mažyte dulkele, jo noras save menkinti nėra nepaliamajam progresuojantis procesas?*

Daiktavardis *pavertimas* retesnis, bet, palyginti su *vertimas*, dažniau vartojamas su būtiniais predikatyvais: iš tekстыne teikiamų 294 pavyzdžių pastebėtos 24 vPK su būdvardiniais²⁹ ir 257 vPK su

²⁷ Plg. asmenuojamųjų formų (*padarė*) su būdvardiniais predikatyvais tyrime: iš viso 29 jn. ir 123 gal. (Miliūnaitė 2004: 32).

²⁸ Įskaičiuoti ir tie pavyzdžiai, kur daiktavardis numanomas, sakysim: *apie [...] dvigarsių am, an vertimo [dvigarsiais] um, un (tai om, on) atvejus.*

²⁹ Būdvardžiai funkcionuoja kaip daiktavardžiai 3 atvejais, pvz., *Menui tapus esmės atskleidimo, jos išryškinimo, apvalymo nuo trivialių apnašų arba siekiamybės, tikrųjų vertybių parodymo, nematomo [= „to, kas nematoma“] pavertimo matomu [= „tuo, kas matoma“] priemone [...]. Vienas būdvardinio predikatyvo pavyzdys abejotinas: plg. *Psichiatrai lesbietiskumą traktavo kaip vystymosi sutrikimą ir lesbiečių pavertimą heteroseksualinėmis [=heteroseksualėmis, heteroseksualiomis?] laikė pagrindiniu psichoterapiniu tikslu (plg. panašų tekстыno sakinį Iki xx a. vidurio tradicinės psichiatrijos atstovai lesbietiskumą vertino kaip patologišką moters sutrikimą ir lesbiečių pavertimą heteroseksualėmis laikė pagrindiniu psichoterapijos tikslu).**

daiktavardiniais predikatyvais (iš viso 281). Visais atvejais žymėjimui pasitelkiamas įnagininkas, pvz.:

- (32) *šitoks Jėzaus pavertimas bejėgiu, atsispindintis sąvokoje „istorinis Jėzus“, yra esminis pasaulėžiūrinis apsisprendimas [...]*
- (33) *Kartais net esate kaltinamas diktatoriškumu, aktorių pavertimu marionetėmis.*

Tiesa, viename pavyzdyje pastebėtas daiktavardinio predikatyvo kilmininkas, tik jis tyrimui nereikšmingas, nes tas pats linksnis eis ir su asmenine veiksmožodžio forma:

- (34) *Dar viena problema — žemės ūkio paskirties žemės pavertimas ne žemės ūkio paskirties [plg. galimą atitikmenį: žemės ūkio paskirties žemę pavertė ne žemės ūkio paskirties].*

dėti, dėjimas; padėti, padėjimas. Peržiūrėti 355 tekстыne esantys daiktavardžio *dėjimas* ir 223 daiktavardžio *padėjimas* pavyzdžiai, bet vPK su predikatyvais nepastebėta.

palikti, palikimas. Kaip jau minėta (3.2), peržiūrai tekstynas davė 4 013 daiktavardžio *palikimas* vartosenos pavyzdžių. Iš jų vienas pasitaikė su būtinuoju būdvardiniu predikatyvu, turinčiu kilmininką:

- (35) *Pareiškimo palikimo nenagrinėto pagrindai [nauja eilutė:] Teismas pareiškimą palieka nenagrinėtą: 1) jeigu [...]*

Pastebėtas vienas predikatyvo atvejis, kur kilmininkas būtų vartojamas ir konstrukcijoje su veiksmožodžiu:

- (36) *priimta nuostata sumažinti Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriaus išlaidas 1992 metų biudžete 25,8 mln. rublių, kas reikštų [jų, t. y. išlaidų] palikimą praėjusių metų lygio pagal indeksuotas kainas [plg. galimą atitikmenį: išlaidas paliko praėjusių metų lygio].*

laikyti, laikymas; palaikyti, palaikymas. Tekстыne yra 3 066 daiktavardžio *laikymas* formos, iš jų peržiūrai teikta 2 460. vPK su

predikatyvais pastebėta 27 (21 konstrukcija su daiktavardiniais ir 6 su būdvardiniais), visur vartojamas įnagininkas³⁰, pvz.:

- (37) *Beatodairinis meilės liaupsinimas, jos laikymas tik sveika ir tyra tikrai atlieka piršlio vaidmenį ir labai pagreitina vedybas.*
- (38) *rūstumo bei liūdnumo priežastis — tai laikymas savęs centrine Visatos figūra.*

Daiktavardis *palaikymas* tekstyne įrašytas 2 745 kartus, iš jų peržiūrėti 1 997 pavyzdžiai. Rastos 2 vpk su predikatyvais: vienas veiksmo pavadinimas turi reikšmę, pamanytas esant kuo' (40), kitas —,prižiūrėjimas, išlaikymas tam tikros būklės' (39). Abiem atvejais vartojamas įnagininkas (atitinkamai būdvardžio ir daiktavardžio):

- (39) *Savivaldybės vykdo savo teritorijos gyvenamosios aplinkos palaikymo palankia sveikatai sanitarinę kontrolę.*
- (40) *Taip pat ir savęs sutapatinimas su savo dėvimu kūnu — materialistinių pozicijų atraminis taškas, — yra klaidingas regimybės palaikymas faktū.*

vadinti, vadinimas; pavadinti, pavadinimas; apšaukti, apšaukimas; pravardžiuoti, pravardžiavimas. Tekstyne duodami 38 daiktavardžio vadinimas vartosenos pavyzdžiai. Dešimt jų, kaip matyti iš konteksto, iš tiesų yra vietoj pavadinimas (dėl lentelių teksto laužymo priešdėliai turbūt atsidūrė kitose eilutėse). Iš likusių 28 atvejų 23 pavartoti su įnagininko predikatyvais (3 būdvardiniais³¹ ir 20 daiktavardinių³²), pvz.:

- (41) *kokybės literatūroje šis etapas [...] yra vadinimas postandartiniu [...]*

---

³⁰ Plg. asmenuojamųjų formų (*laikė*) su būdvardiniais predikatyvais tyrime: iš viso 165 įn. ir 3 (persistengimo) gal. (Miliūnaitė 2004: 36).

³¹ Viename iš jų gali būti įžvelgiamas ir daiktavardinis predikatyvas: *dar atmenamas spalio mėnesio vadinimas „septintiniu“.*

³² Čia neįskaičiuoti 3 pavyzdžiai, kai predikatyvą sudaro kitų kalbų žodžiai, kurių reikšmės lietuviškai perteikiamos vardininkais, pavyzdžiui, *Tą griežtą (iš esmės absoliutų) atskirumą liudija valstiečių vadinimas tiesiog [„]undeutsche[“] (nevokiečiai).*

(42) *Nepatiko ir meno vadinimas katalizatoriumi.*

Daiktavardis *pavadinimas* tekstyne fiksuotas 22 398 kartus. Siekiant sumažinti peržiūrimos medžiagos kiekį, imta tik vienaskaitos vardininko forma. Iš 1 673 pavyzdžių vienas pavartotas su daiktavardiniu predikatyvu, kuris žymimas įnagininku³³:

(43) *Matyt, tas slaugės³⁴ pavadinimas gyvuliuku dar labiau užkūrė Veroniką.*

Daiktavardžiai *apšaukimas*, *pravardžiavimas* tekstyne retesni (atitinkamai 3 ir 5 pavyzdžiai). Pirmojo esama dviejų konstrukcijų su predikatyvais: vienas jų būdvardinis, kitas — daiktavardinis (abu žymimi įnagininkais):

(44) *Jame nė prabėgomis nebuvo paliestos mano protesto priešžastys — pasisakymų armijoje turinio iškraipymas ir begėdiškas apšaukimas netikinčiu.*

(45) *Todėl jo apšaukimas lietuvių grožinės prozos pradininku ne vieną tikrai nustebins.*

Iš 5 tekstyne įrašytų daiktavardžio *pravardžiavimas* pavyzdžių 3 yra su daiktavardiniais įnagininko predikatyvais, pvz.:

(46) *Kai ką pribloškia pravardžiavimas skurdžiumi, nors slėpimasis — tai priekaištai sau dėl to paties.*

skirti, skyrimas; paskirti, paskyrimas. Tekstyne teikiamos 4 098 daiktavardžio *skyrimas* vartosenos iliustracijos. Iš jų peržiūrėjus 2 476, rasta 31 vpk su daiktavardiniais predikatyvais, žymimais įnagininku, pvz.:

(47) *G. Keris savo kalboje išskyrė ir du didžiausius išbandymus Karalienės Motinos gyvenime: jos vyro skyrimą karaliumi, kai Edvardas VIII atsisakė sosto [...]*

³³ Plg. asmenuojamųjų formų (*pavadinio*) su būdvardiniais predikatyvais tyrime: iš viso 151 įn. ir 0 gal. (Miliūnaitė 2004: 36).

³⁴ Kaip matyti iš platesnio konteksto, *gyvuliuku* buvo pavadinta slaugė.

Daiktavardis *paskyrimas* tekstyne fiksuotas 2 854 kartus. Iš analizėi duotų 2 412 pavyzdžių 278 atvejais vartojamos konstrukcijos su būtinaisiais įnagininku žymimais predikatyvais: 3 su būdvardiniais³⁵ ir 275 su daiktavardiniais, pvz.:

- (48) *Alternatyvus balsavimas: už Žmogaus ir piliečio teisių bei tautybių reikalų komiteto paskyrimą pagrindiniu [...]*
- (49) *Beje, ketvirtadienį G. W. Bushas taip pat pranešė apie Ari Fleisherio paskyrimą Baltųjų rūmų spaudos atstovu.*

pripažinti, pripažinimas. Tekstyne teikiami 5 392 daiktavardžio *pripažinimas* pavyzdžiai. Iš jų peržiūrėjus 4 005, rasta 351 konstrukcija su būdvardiniais ir 88 konstrukcijos su daiktavardiniais predikatyvais (iš viso 439), visur vartojamas įnagininkas³⁶, pvz.:

- (50) *Dar G. Galilėjus nurodė, kad tokių dydžių pripažinimas begaliniais visai nesumenkina mūsų samprotavimų teisingumo bei griežtumo.*
- (51) *mano prašymo motyvas yra tas, kad į pripažinimą manęs profesorium be mokslo laipsnio aš žiūriu kaip į įžeidimą [...]*

5.3. Tyrimo rezultatų interpretacija, išvados

5.3.1. VPK būtinųjų predikatyvų žymėjimas kilmininku

Kai veiksmožodiniame junginyje būdvardinis predikatyvas žymimas vardininku arba galininku, o veiksmo pavadinimo konstrukcijoje gauna kilmininką, galima teigti, kad čia išlaikomas derinimas su subjektu arba objektu, plg.: (14) *žmogaus buvimas vieno (žmogus yra vienas)*; (23)

³⁵ Visas konstrukcijas su būdvardiniais predikatyvais sudaro tie patys dėmenys: *komiteto (-ų) paskyrimas pagrindiniu (-iais)*. Plg. pavyzdį, kur daiktavardis pakartotas ir predikatyve: *Alternatyvus balsavimas: už Švietimo, mokslo ir kultūros komiteto paskyrimą pagrindiniu komitetu* — 29. Plg. asmenuojamųjų formų (*paskyrė*), bendraties ir dalyvių (*paskirti, paskirtas*) konstrukcijų su būdvardiniais predikatyvais tyrime: iš viso 195 įn., 2 gal., 4 vard. (su dalyviais) (Miliūnaitė 2004: 34).

³⁶ Plg. asmenuojamųjų formų (*pripažino*) ir dalyvių (*pripažintas*) konstrukcijų su būdvardiniais predikatyvais tyrime: iš viso 527 įn., 13 gal., 22 vard. (su dalyviais) (Miliūnaitė 2004: 34).

pasidarymas jos tokios (ji pasidarė tokia); (31) [*medžiagos*] *padarymas lengvai prieinamos (padarė medžiagą lengvai prieinamą)*; (35) *pareiškimo palikimo nenagrinėto (paliko pareiškimą nenagrinėtą)*. Tirtoje medžiagoje tokių kilmininkų pasitaikė nedaug (iš viso 4: 2 subjekto predikatyvai ir 2 objekto predikatyvai). Pavyzdžiui, su veiksmo pavadinimu *buvimas* pavartota 40 būdvardinių predikatyvų, iš kurių tik vienas žymimas kalbamuoju linksniu (kiti — naudininku arba įnagininku). Panašūs ir vPK su *padarymas* duomenys: iš 6 būdvardinių predikatyvų kilmininką gavęs tik vienas (kitur įnagininkai). Kitų konstrukcijų duomenys per skurdūs: su *pasidarymas* kilmininkas ir įnagininkas pavartoti po vieną sykį, o su *palikimas* (: *palikti* tr.) žinomas tik vienas pavyzdys (bet predikatyvas žymimas kilmininku!). Daiktavardinių predikatyvų, vPK žymimų kilmininku, tarp tirtų pavyzdžių nepasitaikė. Galimos priežastys, dėl kurių vietoj kilmininko pasirenkamas naudininkas arba įnagininkas, aptariamos toliau (žr. 4.2 ir 4.3).

5.3.2. vPK būtinųjų predikatyvų žymėjimas naudininku

Tirtoje medžiagoje būdvardinių predikatyvų naudininkas vPK vartojamas kiek dažniau nei kilmininkas, bet rečiau nei įnagininkas (iš viso 15 atvejų). Daugiausia naudininkų pavartota veiksmo pavadinimo *buvimas* konstrukcijose — 12 iš 40 būdvardinių predikatyvų atvejų. Reikia manyti, kad toks žymėjimas yra perimtas iš bendratis konstrukcijų (juk semantiškai bendratis ir veiksmo pavadinimai labai artimi), plg.: (*kam*) *būti kokiam* — (*ko*) *buvimas kokiam*. Perėmimo pagrindas greičiausiai galėjo būti konstrukcijos be išreikštų požymių turėtojų — tada bendratis konstrukcijoje nematyti derinimo naudininku daviklio (*kam*), o vPK — potencialaus derinimo kilmininku daviklio (*ko*). Tiesa, sunku pasakyti, ar vPK kilmininkinio subjekto nepraleidimas galėjo kada nors blokuoti predikatyvo naudininko vartoseną. Bent jau ištirta dabartinės kalbos medžiaga to nerodo: ten, kur predikatyvas žymimas naudininku, subjektas gali būti ir nurodytas (6 atvejai)³⁷, ir praleistas (6 atvejai), plg.:

³⁷ Tiesa, vienintelėje minėtoje vPK (žr. 4.2), kur predikatyvas žymimas kilmininku, subjektas nėra praleistas.

- (52) *Tikriau, dėl mūsų atvirumo pasauliui, mūsų buvimo išplėštiems (iš savęs ir mestiems) į neapibrėžtybę[,] dėl mūsų buvimo atdariems visumos logosui [...]*
- (53) [...] (tikriausiai būtent taip dera suvokti antrąją ištaros dalį apie „triūsą“ ir „buvimą valdomam“).

Su kitais veiksmo pavadinimais būdvardinių predikatyvų naudininkas vartotas rečiau: *jautimasis* (1 konstrukcija su naudininku ir 2 su įnagininku, subjektas visur praleistas), *pasijutimas* (rasta tik viena vPK su būdvardiniu predikatyvu, jis žymimas naudininku, subjektas nenurodytas), *tapimas* (1 konstrukcija su naudininku (subjektas nenurodytas) šalia 21 konstrukcijos su įnagininku (iš jų 5 atvejais subjektas nurodytas). Natūralu, kad objekto predikatyvai naudininko niekad negauna — ten nėra panašios konstrukcijos (kaip nagrinėtu atveju — bendraties), iš kurios tokį žymėjimą būtų galima perimti, todėl dažniausiai pažymimi įnagininku arba (retai) kilmininku.

5.3.3. vPK būtinųjų predikatyvų žymėjimas įnagininku

Akivaizdu, kad tirtose medžiagoje įnagininkas yra vyraujantis predikatyvų žymiklis. Pirmiausia reikia pasakyti, kad vPK daiktavardiniai predikatyvai apskirtai jokio kito linksnio negauna, todėl laikino ir nuolatinio būvio opozicijos (ar akcentavimo priemonės) nėra: *jo buvimas revizoriumi* : **jo buvimas revizoriaus*. Teoriškai galima būtų tikėtis, kad veiksmažodinio junginio nuolatinio būvio vardininką vPK atitiktų kilmininkas (nes juo keičiamas ir subjekto vardininkas), o laikino būvio įnagininkas išliktų (nes nominalizacija šio linksnio ir taip nepaveikia, plg.: *tiki prietarais* — *tikėjimas prietarais*). Vis dėlto tirtose vPK kilmininkais žymimų daiktavardinių predikatyvų nepasitaikė, ir kol kas neaišku, ar jie apskirtai yra (ar buvo) galimi. Kodėl nominalizacijose su daiktavardiniais subjekto predikatyvais vartojamas tik įnagininkas, vėl galima aiškinti išvelgiant bendraties konstrukcijų įtaką. Jose taip pat įmanomas tik šis linksnis, o laikino ir nuolatinio būvio opozicijos nėra, plg.: *buvo revizorius* / *revizoriumi* — *būti revizoriumi*. Kodėl objekto predikatyvai vPK gauna įnagininką, aiškintis nereikia, nes jis

vartojamas ir atitinkamose veiksmožodinėse konstrukcijose, todėl į VPK tik nukopijuojamas, plg.: *padarė popiežiumi* — *padarymas popiežiumi*.

Kas kita būdvardiniai predikatyvai. Kaip jau minėta (4.2, 4.3), nedidelę konkurenciją įnagininkui sudaro naudininkas (požymio turėjimo bei įgijimo grupėse) ir kilmininkas (pavieniai atvejais visose trijose grupėse); iš viso įnagininkas vartojamas 475 VPK: 77 atvejais su subjekto ir 398 — su objekto predikatyvais. Čia galima išžiūrėti tokią linksnio parinkimo logiką: jei VPK su būdvardiniais predikatyvais suvokiama kaip giminiška (semantiškai artima) atitinkamoms bendraties konstrukcijoms, imamas pastarųjų žymėjimas (naudininkas arba įnagininkas) ir derinimo tarp subjekto ir predikatyvo linksnio nėra; jei VPK suvokiama kaip atspindinti („paveldinti“) derinimo reiškinius, esančius atitinkamoje konstrukcijoje su asmenuojamąja veiksmožodžio lytimi, tada derinimas tarp subjekto ar objekto ir predikatyvo realizuojamas ir VPK (vartojamas kilmininkas: *ko buvimas kokio, ko padarymas kokio*). Kaip matyti iš tirtos medžiagos, vyrauja pirmoji interpretacija, kuri rodo, kad čia VPK „parazituoja ant“ bendraties konstrukcijų (perima joms būdingą predikatyvų žymėjimą)³⁸. Tai atitinka pirmąją VPK universaliją, teigiančią, kad šios konstrukcijos neturi originalių morfosintaksinės raiškos būdų ir skolinasi kalboje jau egzistuojančius (Koptjevskaja-Tamm 2003: 725, 747). Dėl naudininko ir įnagininko variacijos galima pasakyti tik tiek, kad pastarasis VPK greičiausiai dažniau pasitaiko dėl bendros tendencijos tam tikrais atvejais (ir konstrukcijose su bendratimi, ir su asmenuojamosiomis formomis) jį apibendrinti kaip specialų (nederinamą) predikatyvų žymėjimo linksnį³⁹. Kalbant apie būdvardinių predikatyvų įnagininko išgalėjimo priežastis, be kitų veiksnių, kartais nurodomas ir galimas daiktavardinių predikatyvų įnagininko pavyzdys⁴⁰. Atkreiptinas dėme-

³⁸ Subjekto ir objekto žymėjimas kilmininku laikomas „parazitavimu ant“ posesyviųjų konstrukcijų (lietuvių kalbos VPK priskiriama vadinamojo dvigubo posesyvo konstrukcijų tipui (*double possessive type ANC*), žr.: Koptjevskaja-Tamm 1993: 165–176; 2003: 731–735; 2008).

³⁹ Žr. Holvoet (2004). Dėl predikatyvinio įnagininko istorijos t. p. žr.: Fraenkel (1928: 198–208); Ambrazas (2006: 158–167). Apie būdvardinių predikatyvų linksnių variaciją dabartinėje kalboje žr. Miliūnaitės (2004) teikiamus statistinius duomenis.

⁴⁰ Žr. Ambrazas (2006: 163, 167). Be to, nurodoma, kad tapimo, virtimo, apsietimo reikšmės

sys į tai, kad atliktame VPK tyrime predikatyvais visose trijose grupėse kaip tik dažniausiai ir eina daiktavardžiai arba daiktavardiški įvardžiai (išskyrus VPK su *pripažinimas*, žr. 1 lentelę⁴¹), todėl jų poveikis būdvardinių predikatyvų žymėjimui būtų visai įmanomas. Kol kas sunku pasakyti, ar panašus predikatyvų žodžių klasių santykis gali būti ir ne veiksmo pavadinimo konstrukcijose (tokio atskiro statistinio tyrimo, regis, dar nebuvo atlikta), nes, kaip buvo galima įsitikinti, ne visus veiksmožodžius linkstama vienodai dažnai nominalizuoti.

1 lentelė. VPK predikatyvų žodžių klasės (pusjuodžiu šriftu pažymėti atvejai, kai būdvardiniai predikatyvai buvo dažnesni už daiktavardinius)

Veiksmo pavadinimas	VPK su būdvardiniais predikatyvais	VPK su daiktavardiniais predikatyvais
<i>buvimas</i>	40	283
<i>jautimasis</i>	3	0
<i>pasijutimas</i>	1	4
<i>dėjimasis</i>	0	1
<i>apsimetimas</i>	1	3
<i>pasidarymas</i>	2	0
<i>tapimas</i>	21	179
<i>virtimas</i>	26	234
<i>darymas</i>	4	2
<i>padarymas</i>	6	4
<i>vertimas</i>	0	13
<i>pavertimas</i>	24	257
<i>palikimas (tr.)</i>	1	0
<i>laikymas</i>	6	21
<i>palaikymas</i>	1	1
<i>vadinimas</i>	3	20

veiksmožodžių grupėse būdvardiniai predikatyvai įnagininką gauna todėl, kad jie gali būti suvokiami kaip nepasakytų (numanomų) daiktavardžių derinamieji pažyminiai (Rasimavičius 1972; Kniūkšta 1983: 32; Šukys 1998: 256).

⁴¹ Kitais atvejais, kai būdvardinių predikatyvų daugiau nei daiktavardinių, pavyzdžių pasitaikė mažai ir skirtumas nebuvo didelis, žr.: *jautimasis*, *pasidarymas*, *darymas*, *padarymas*, *palikimas*.

1 lentelės tęsinys

Veiksmo pavadinimas	VPK su būdvardiniais predikatyvais	VPK su daiktavardiniais predikatyvais
<i>pavadinimas</i>	0	1
<i>apšaukimas</i>	1	1
<i>pravardžiavimas</i>	0	1
<i>skyrimas</i>	0	31
<i>paskyrimas</i>	3	275
<i>pripažinimas</i>	351	88

Apibendrinant galima pasakyti, kad lietuvių kalbos veiksmo pavadinimo konstrukcijose matyti įdomi predikatyvų linksnių konkurencija, kur varžosi derinimas, bendraties konstrukcijų pavyzdys ir bendroji predikatyvo įnagininko išgalėjimo tendencija. Silpniausias šiuo atveju pasirodo derinimas su subjekto ar objekto linksniu: kilmininkas retai vartojamas būdvardiniams predikatyvams žymėti ir niekuomet — daiktavardiniams. Stipresnis už derinimą yra bendraties konstrukcijų pavyzdys, nulemiantis būdvardinių (bet ne daiktavardinių) predikatyvų reiškimą naudininku. Galų gale dažniausiai tyrime pasitaikiusį VPK predikatyvų įnagininką galima aiškinti atsižvelgiant į du veiksnius: ir į bendraties konstrukcijų pavyzdį (pirmiausia daiktavardinių predikatyvų atveju), ir į tam tikrą tendenciją įnagininką kai kuriais atvejais apibendrinti kaip specialų predikatyvų linksnį. Ta tendencija VPK predikatyvų žymėjimą gali veikti ir per bendraties konstrukcijas (*būti mokytoju, būti geru* — *buvimas mokytoju, buvimas geru*), ir, matyt, tiesiogiai — įnagininką paprasčiausiai perimant iš finitinių konstrukcijų (*buvo mokytoju* — *buvimas mokytoju, tapo geresniu* — *tapimas geresniu*).